

آموزش

Shell Programming

کاری از :

محمد استادهاشمی

کپی برداری و پخش این نسخه کاملا آزاد است

مقدمه و معرفی Shell

وقتی شما وارد لینوکس می شوید، اولین برنامه ای که اجرا می شود **Shell** است. در واقع **Shell** یک پردازشگر است که فرمانی ورودی در خط فرمان را اجرا می کند. برای شما تابحال اتفاق افتاده که بخواهید یک کار را در محیط متنی و با استفاده از خط فرمان، هر روز یا روزی چند بار اجرا کنید. این کار مدت زیادی از وقت شما را می گیرد. اما شما می توانید چندین دستور را با استفاده از یک برنامه ساده، در یک فایل متنی ذخیره کنید و با هر بار اجرای آن فایل، همه دستورات مورد نظر شما اجرا شود. به این برنامه نویسی، «برنامه نویسی شل (Shell Script)» و به آن فایل، یک «اسکریپت شل (Shell Programming)» گفته می شود. اسکریپت نویسی در لینوکس، کارها را بسیار آسان کرده و سرعت کارها را بالا می برد، پس باید ابتدا کمی بیشتر در مورد شل ها بدانیم:

انواع مختلفی از شل ها وجود دارند که معروفترین آنها عبارتند از :

bash (Bourne – Again Shell)

csh (C Shell)

tcsh

ksh (Korn Shell)

از بین شل ها، معمولاً از «**bash**» استفاده می شود. برای اینکه مطمئن شوید که شل اجرایی روی سیستم شما چیست، دستور زیر را در خط فرمان وارد کنید:

\$cat/etc/Shells

شماره نسخه **bash** که از آن استفاده می کنید را بفهمید، از دستور \$echo \$BASH_VERSION در خط فرمان استفاده کنید.

(برای اطلاعات بیشتر در مورد **bash**، در خط فرمان تایپ کنید :

شروع کار با bash shell

برای شروع بهتر است که با یک اسکریپت ساده شروع کنیم که عبارت Salam را نمایش دهد. برای این کار باید این برنامه کوچک را در یک ویرایشگر متن مثل **gEdit** یا **Vi** بنویسید و با نام **salam.sh** ذخیره کنید.

```
#!/bin/bash/  
#salam.sh  
echo "Salam"
```

در مرحله بعد باید این فایل را قابل اجرا کنید یعنی Mode آن را تغییر دهید.

برای این منظور می توانید از دستور chmod استفاده کنید.

\$chmod +x salam.sh

در پنجه Xtrem این دستور را تایپ کنید :

توجه داشته باشید که این دستور را در همان محلی که فایل را ذخیره اید اجرا کنید.

حال این فایل قابل اجرا شده و برای احرار این فایل هم کافیست که تایپ کنید :

اگر درست عمل کرده باشید ، عبارت Salam نمایش داده خواهد شد.

حال کمی به عقب برگردیم و ببینیم که چه کرده ایم.

خط اول برنامه با # شروع شده است. این کاراکتر به شل می گوید که این سطر، یک سطر توضیحی (Comment) است و علامت تعجب (!) که بعد از آن است، می گوید که بعد از آن را اجرا کند. یعنی بعد از علامت تعجب در خط اول، شما باید محل مفسر خط فرمان خود یعنی bash را بدھید تا سیستم بداند برای اجرای بقیه دستورات، از چه نوع شل و در کجا استفاده کند.

برای فهمیدن محل bash دستور روبرو را در خط فرمان وارد کنید:

خط دوم نیز یک سطر توضیحی است که نام و شماره نسخه و دیگر اطلاعات برنامه را برای دیگر کاربران معین می کند.

لذا تمامی کاری که انجام داده ایم مربوط به خط سوم است. (echo "Salam") واضح است که بعد از دستور echo هر عبارتی که بین دو کاراکتر ("") بیاید، روی صفحه چاپ می شود. مثلا اگر نام خود را به جای Salam بنویسید، همان نام چاپ می شود.

معرفی و کار با متغیرها

و سایر شل ها، به عنوان یک زبان دارای تمام قابلیتها، از متغیرها پشتیبانی می کنند. یک متغیر (variable)، مکانی در حافظه است که شما به bash می گویید برای محتوایی که شما تعیین می کنید، آن جا را رزرو کند. این نوع، یک متغیر تعریف شده توسط کاربر (user-defined variable) نامیده می شود. کاربر باید تصمیم بگیرد که چه چیزی در آن قسمت از حافظه، نگه داری شود.

فرض کنید می خواهید متغیری برای ذخیره نام خودتان داشته باشید. در اغلب زبانها، این متغیر، رشته ای (String) نامیده می شود. در اینجا شما باید متغیر را نوشته، سپس مقداری را به آن نسبت دهید. مثلا بنویسید:

myname=mohammad

در اینجا نام متغیر، myname و مقدار نسبت داده شده به آن، mohammad است.

```
#!/bin/bash
#name.sh
myname="mohammad"
echo $myname
```

یا اگر بخواهید، می توانید یک مقدار عددی به متغیر بدھید : count=56 (در اینجا هم، متغیر و 56 مقدار نسبت داده شده به متغیر است.)

در bash ، از هر رشته حرفی- عددی، به عنوان نام متغیر می توان استفاده نمود. زیرا در bash و سایر شل های موجود، لازم نیست ابتدا متغیر را تعریف کرده و سپس از آن استفاده نمود. مثلا در برخی زبانهای برنامه نویسی مثل C++ Visual Basic یا باشد ابتدا نوع متغیر را تعریف کرده سپس از آن استفاده کرد و لی در bash همچین کاری لازم نیست.

نکته : برای رجوع به متغیر، دو راه وجود دارد. یکی به وسیله نسبت دادن، یعنی اگر بخواهیم نام mohammad را به متغیر myname نسبت دهیم، باید اینگونه بنویسیم:

```
myname="mohammad"
```

یکی هم اینکه برای رجوع به متغیر از مقدار آن استفاده کنیم.

در bash برای گرفتن محتوای متغیر، قبل از نام متغیر از \$ استفاده می شود. در این صورت به شل می گویید که می خواهید مقدار متغیر برگردانده شود. برای رجوع به محتوای متغیر باید \$myname بنویسید :

حتما در لینوکس دیده اید که گاهی در جلوی یک فرمان یا فایل اجرایی از یک یا چند پارامتر استفاده می شود. این عمل را در این برنامه مشاهده خواهید کرد:

```
#!/bin/bash  
#parameters.sh  
echo "First para = \$1"  
echo "Second para = \$2"
```

در این برنامه، 1 و 2 متغیر هستند که ما از شل خواسته ایم که محتوای آنها را چاپ کند یعنی اگر این برنامه را به کمک دو پارامتر اجرا کنید، (یعنی بنویسید : parameters.sh hello man) عبارت زیر را خواهید دید:

```
First para = hello  
Second para = man
```

در آخر این قسمت هم، انواع متغیرها را معرفی می کنیم:

متغیر های کاربر (User Variables) : این دسته از متغیرها به وسیله کاربر تعریف می شوند و در فایل های اسکرپت، می توانند تغییر کنند.

متغیرهای محیطی (Environment Variables) : این ها بخشی از محیط سیستم هستند. لازم نیست آنها را تعریف کنید. آنها می توانند در داخل برنامه، مانند هر متغیر دیگری مورد استفاده قرار گیرند و برخی از آنها می توانند تغییر کنند مثل PATH که در صورت نیاز می توان آنرا تعریف کرد یا تغییر داد.

متغیرهای داخلی (Built-in Variables) : این متغیرها به وسیله سیستم در اختیار شما قرار می‌گیرند و به هیچ وجه نمی‌توانند تغییر کنند.

همانطور که گفتیم، متغیرهای داخلی و متغیرهای محیطی، توسط سیستم ارائه می‌شوند. البته بعضی از آنها را نمی‌توان تغییر داد ولی بعضی هم قابل تغییرند. به این متغیرها، متغیرهای سیستمی (System Variables) می‌گویند که در سیستم ما تعریف شده هستند. در اینجا به چندی از مهمترین متغیرهای سیستمی و مثال‌هایی اشاره شده است :

متغیر سیستمی	معنی (کاربرد)
BASH = /bin/bash	نام شل مورد استفاده ما
BASH_VERSION = 1.14.7(1)	شماره نسخه شل مورد استفاده ما
COLUMNS = 80	شماره ستون صفحه نمایش ما
HOME = /home/yourusername	دایرکتوری خانه شما (دایرکتوری اصلی)
LINES = 25	شماره ستون صفحه نمایش ما
LOGNAME = student	نام ورودی (login name)
OSTYPE = Linux	سیستم عامل شما
PS1 = [\u@\h\w]\\$	تنظیمات prompt ما
PWD = /home/yourusername/temp	دایرکتوری جاری ما
SHELL = /bin/bash	نام شل مورد استفاده ما
USERNAME = yourusername	نام ورودی کسی که به pc وارد شده (user name)

شما از این متغیرها به صورت‌های مختلفی می‌توانید استفاده کنید، مثلاً با این دستور می‌توانید هر یک از اطلاعات جدول بالا را در مورد سیستم خود بگیرید:

\$echo \$OSTYPE
\$echo \$HOME

(نوع سیستم عامل شما را چاپ می‌کند)

(دایرکتوری خانه را نشان می‌دهد)

نکته: برای احتیاط، از تغییر دادن این متغیرهای سیستمی خودداری کنید چون امکان دارد مشکلاتی را برای شما پیش آورد.

قواعد نامگذاری متغیرها :

۱. نام متغیر باید با حروف الفبا شروع شود و می‌تواند شامل حروف، اعداد و تنها، علامت (_) باشد.
 ۲. نه در نام متغیر و نه در مقدار متغیر، باید از Space استفاده شود.
 ۳. متغیرها به حروف بزرگ و کوچک حساسند. درست مثل نام فایلها و دستورات، در لینوکس.
 ۴. شما می‌توانید متغیرهای پوچ تعریف کنید. مثلا:

\$vech= (برای تعریف متغیر، از این دستور نیز استفاده می شود.)

\$vech=""

۵. از علائمی مثل: ؟، * و غیره نباید در نام متغیر استفاده شود.

عملگرهای ریاضی و استفاده از دستور `read`

عملگر های ریاضی :

ما در bash همانند دیگر برنامه نویسی ها می توانیم از عملگرهای ریاضی استفاده کنیم. به این

شکل:

عدد دوم عملگر ریاضی عدد اول \$expr

\$expr 6+3

عملگر های قابل استفاده در bash عبارتند از :

جمع

- تغريق

تقسیم /

باقیمانده %

* ضرب (علامت ضرب * است، نه *)

اگر بخواهید حاصل این عمل ها را با دستور echo چاپ کنید، باید بنویسید:

```
echo `expr 6+3`
```

توجه کنید، علامتی که دو طرف دستور بعد از echo گذاشته شده است، (`) است یعنی دکمه بالای

دکمه tab یا همان دکمه ~ .

این علامت در بعضی جاهای دیگر موجب اجرای دستورات می شود. مثلاً اگر بنویسید :

```
echo "today is date"
```

دقیقا همین جمله چاپ خواهد شد ولی اگر بنویسید :

```
echo "today is `date`"
```

عبارت today چاپ شده و در جلوی آن تاریخ همان روز چاپ می شود.

پایان وضعیت :

بعد از پایان هر برنامه یا اجرای یک دستور، اگر بنویسیم : `$?` دو حالت ممکن است. اگر عددی که سیستم به ما می دهد، صفر باشد، یعنی این دستور یا برنامه با موفقیت انجام شده. مثل پاک کردن یک فایل یا نصب یک برنامه یا اما اگر عدد نمایش داده شده در جواب این دستور (`$?`)، یک عدد غیر صفر بود، یعنی دستور یا برنامه قبلی با موفقیت به پایان نرسیده و عمل مورد نظر، انجام نشده است.

دستور `read`

دستور `read` برای گرفتن اطلاعات از کاربر و ذخیره آن در یک متغیر استفاده می شود و بدین صورت استفاده می شود :

متغیر آخر , ... , متغیر دوم , متغیر اول `read`

به برنامه زیر توجه کنید :

```
$vi sayH  
#script to read your name  
echo "what is your first name?"  
read fname  
echo "Hello $fname, be lucky"
```

و به این شکل آن را اجرا کنید :

```
$chmod 755 sayH  
$./sayH
```

این برنامه ابتدا از شما می پرسد که نام کوچک شما چیست. (شما باید پس از وارد کردن نام خود کلید `enter` را بزنید.) سپس به شما سلام می کند و ...

مثلًا اگر نام خود را `mohammad` وارد کنید، سیستم پاسخ می دهد :

Hello mohammad, be lucky

پردازش خط فرمان در `bash shell`

این دستور را در خط فرمان اجرا کنید : `$ls long_story` (فرض می کنیم که فایل `"long_story"` موجود نباشد.) اجرای این دستور موجب می شود پیامی مثل این را ببینید :

`long_story : No such file or directory`

همانطور که می دانید، `ls` یک دستور واقعی شل است. حال باید بدانیم که وقتی این دستور را اجرا می کنیم، چه اتفاقی می افتد؟

اولین کلمه در خط فرمان (`ls`) همیشه نام فرمان یا برنامه ای است که اجرا می شود. هر چیز دیگر

بعد از آن، به عنوان آرگومان ها یا نشانه های این فرمان در نظر گرفته می شوند و بعد از آن اجرا

`$tail +10 myf`

می شوند. مثلًا :

در اینجا tail نام فرمان و +10 و myf آرگومان های آن هستند.

بعضی از فرمان های مهم و آرگومان های آنها بدین قرار است :

فرمان	تعداد آرگومان ها (\$#)	آرگومان های مربوطه
ls	1	foo
cp	2	y و y.bak
mv	2	y.bak و y.okay
tail	2	-10 و myf
mail	1	raj
sort	3	-r و -n و myf
date	0	
clear	0	

توجه : علامت # تعداد آرگومان های تعیین شده در خط فرمان را در خود نگه می دارد و علامت های @ \$* نیز به همه آرگومان های درست استفاده شده (تست شده) بر میگردد.

این خط فرمان را در نظر بگیرید : \$myshell foo bar در اینجا نام شل اسکریپت شما "myshell" ، اولین آرگومان خط فرمان foo و دومین آرگومان bar است.

در shell. اگر بخواهیم به آرگومان های خط فرمان یا دستورات مراجعه کنیم، این گونه عمل می کنیم :

Myshell → \$0
foo → \$1
bar → \$2

منظور از \$* همین (...,\$0,\$1,\$2,...) است که در بالا گفته شد.

برای مثال برنامه زیر را بنویسید و چگونگی دسترسی به آرگومان ها را مشاهده کنید :

```
$ vi demo
#!/bin/sh
# command line args
echo "Total number of command line argument are $#"
echo "$0 is script name"
echo "$1 is first argument"
echo "$2 is second argument"
echo "All of them are :- $* or $@"
```

این اسکریپت را در دایرکتوری bin در سیستم خود ذخیره و نگه داری کنید چون این اسکریپت بعداً لازم خواهد شد.

جملات شرطی و حلقه ها

Bash امکان استفاده از جملات شرطی و حلقه ها را به ما می دهد که توسط آنها می توان مسیر اجرای برنامه را تغییر داد. برخی از آنها را در اینجا بررسی می کنیم:

if then else fi

این جمله، یک شرط را محاسبه خواهد نمود تا بیند که آیا آن درست است یا غلط. اگر شرط صحیح نبود، کار دیگری را انجام خواهد داد.

اغلب شل‌ها به شما اجازه می‌دهند از جملات شرطی استفاده نمایید که به قدرت محیط برنامه نویسی می‌افزاید. جملات شرطی اجازه می‌دهند تا تست‌های شرطی کامل را بتوان در برنامه شل انجام داد. ترکیب ابتدایی جمله `if` به این شکل است:

if [شرط]

then [دستورا]

elif [شرط]

then [۲] دستور

else [۳] دستور

fi [finished]

از فرمانی به نام test برای کنترل محتوای متغیرها استفاده می کند. از test برای ارزیابی عبارات و بازگرداندن درست (true) یا غلط (false)، بسته به پارامترهایی که به آن فرستاده می شود، در اسکریپت ها می توان استفاده نمود.

فرض کنید می خواهید برنامه ای بنویسید که ببیند آیا نام mohammad در متغیری به نام \$name ذخیره شده است یا خیر و در صورتی که محتوای مورد نظر را نداشت، عبارت "you're not mohammad" را چاپ کرده و خارج شود.

```
#!/bin/bash
# if then else loop to test value of $name variable.
if test "$name" = "mohammad"
    then
echo "hi mohammad"
    else
echo "you're not mohammad"
fi
```

این برنامه کوتاه، طرز استفاده از دستور if ... then ... else ... را به شما نشان می دهد. البته این فقط یک مثال ساده است. با استفاده از این دستورات، کارهای بسیار جالبی می توان انجام داد.

دستور : while :

این دستور برای تکرار بخشی از برنامه تا زمانی که شرط خاصی برقرار باشد، مورد استفاده قرار می گیرد. فرض کنید که قصد دارید جلوی کاربر را در مقابل وارد کردن کلمه "superuser" بگیرید. یک راه این است که اگر کسی کلمه را وارد کرد، از او خواسته شود چیز دیگری وارد کند.

ترکیب دستور while به این شکل است :
برنامه مثالی که در بالا گفته شد. به این صورت نوشته می شود :

```
#!/bin/bash
# chck login name
echo "enter your name :"
logname="superuser"
while test $logname="superuser"
do
echo -n "Please Enter Another Login Name."
read logname
done
```

البته این فایل اسکریپت، هنگامی باید اجرا شود که یک کاربر بخواهد به root دسترسی پیدا کند. این فقط یک مثال بود که با این حلقه نوشته شده بود. حلقه های شرطی دیگری نیز وجود دارند که می توان از آنها استفاده کرد اما پر کاربردترین آنها همین بود که در موردشان توضیح داده شد.

حلقه ها در bash

در ادامه کار با دستورات if ... then ... fi و حلقه ها ، حال به طور مختصر و سریع چند مورد از دستورات bash که مربوط به حلقه ها می شود را شرح می دهیم :

۱ . اگر بخواهیم از چندین if به صورت تودرتو استفاده کنیم، به صورت زیر عمل می کنیم :

```
if      شرط
then
    if      شرط
        then
            دستورات
            .....
    else
        دستورات
        .....
    fi
else
    دستورات
fi
```

۲ . loop ها در شل اسکریپت : loop به گروهی از دستورات گفته می شود که در یک حلقه، بارها

و بارها اجرا می شود تا وقتی که شرط مورد نظر ما برقرار باشد.

while loop (B) for loop (A) دارای دو نوع loop Bash است :

این دستور به این شکل استفاده می شود :

```
for      نام متغیر      in      لیست (مجموعه)
do
در این قسمت باید دستورات، نوشته شود که این دستورات روی تک تک
اعضای لیست، اجرا می شود تا وقتی که اعضای لیست یا مجموعه به پایان برسد
done
```

: این دستور به این شکل استفاده می شود :

```
while      شرط
do
    دستور ۱
    دستور ۲
    دستور ۳
    ...
    ...
done
```

و تا وقتی که شرط مورد نظر ما درست باشد، این حلقه تکرار می شود.

۳. دستور **case** : این دستور هم یکی از نمونه های دستورات متناوب است که شما را قادر می سازد از مقادیر مختلفی برای یک متغیر استفاده کنید. استفاده از این دستور، از استفاده از **read** و **write** بسیار آسان تر و به صرفه تر است.

دستور **case** بدین شکل استفاده می شود : (به معنای فرمان است)

```
case      نام متغیر      in
        ( الگوی ۱      Command
        ....
        ....
        ( الگوی ۲      Command
        ....
        ....
        ( الگوی ۳      Command
        ....
        ....
esac
```

اشکال زدایی شل اسکریپت (de-bug)

در درس‌های پیش، شما با برنامه نویسی شل (Shell Programming) به طور مقدماتی و ابتدایی آشنا شدید. گاهی اوقات برنامه نویسی شل، دچار مشکلاتی می‌شود (error) که شما باید این اشکالات را یافته و درست کنید.

بدین منظور می‌توانید از گزینه های `v`- یا `x`- به همراه دستورات `sh` یا `bash` استفاده کنید.
نحوه کلی استفاده از این دستور بدین شکل است :

نام شل اسکریپت نوع گزینه `sh`

یا

نام شل اسکریپت نوع گزینه `bash`

اگر برای اشکال زدایی، از گزینه `X`- استفاده کنید، این گزینه برنامه را دوباره چاپ کرده و مقادیر متغیرها را هم می‌نویسد و تا خروجی پیش می‌رود.
مثال) برنامه زیر را بنویسید.

```
$ cat > debug.sh
#!/bin/bash
#
# Script to show debug of shell
#
tot=`expr $1 + $2`
echo $tot
```

و آن را اینگونه با ورودی ۴ و ۵، اجرا کنید :

```
$ chmod 755 debug.sh
$ ./debug.sh 4 5
```

در این صورت، خروجی شما برابر ۹ خواهد بود. اگر آن را با گزینه `X`- اشکال زدایی کنید، با این خروجی ها مواجه می‌شوید :

```
$ sh -x dsh1.sh 4 5
#
# Script to show debug of shell
#
tot=`expr $1 + $2`  
expr $1 + $2  
++ expr 4 + 5  
+ tot=9  
echo $tot  
+ echo 9  
9
```

از گزینه `v`- نیز برای debug کردن اسکریپتهاي مرکب و پیچیده استفاده می‌شود.

((مثالهایی از شل اسکریپت))

این برنامه زمان را با حساب pm و am به ما نشان می دهد.

```
# script to display time in am/pm format using "expr" command.  
# we are using the back quote characters (`) to capture the output  
# of the date command and assign that output to shell variables.
```

```
hours=`date +'%k'  
mins=`date +'%M'  
if [ $hours -eq 0 ]  
then  
    hours=12  
fi  
if [ $hours -gt 12 ]  
then  
    hours=`expr $hours - 12`  
    ampm=pm  
else  
    ampm=am  
fi  
echo $hours:$mins $ampm
```

این برنامه کار قبلی را انجام میدهد ولی با استفاده از دستور case.

```
# script to display time in am/pm format using "case" statement
```

```
hours=`date +'%k'  
mins=`date +'%M'  
if [ $hours -ge 12 ]  
then  
    case $hours in  
    13) hours=1 ;;  
    14) hours=2 ;;  
    15) hours=3 ;;  
    16) hours=4 ;;  
    17) hours=5 ;;  
    18) hours=6 ;;  
    19) hours=7 ;;  
    20) hours=8 ;;  
    21) hours=9 ;;  
    22) hours=10 ;;  
    23) hours=11 ;;  
    esac  
    ampm=pm  
else  
    case $hours in  
    0 ) hours=12 ;;  
    esac  
    ampm=am  
fi  
echo $hours:$mins $ampm
```

برنامه ای که مشخص می کند، عدد ورودی، مثبت است یا منفی.

```
$ vi isnump_n
#!/bin/sh
#
# Script to see whether argument is positive or negative
#
if [ $# -eq 0 ]
then
    echo "$0 : You must give/supply one integers"
    exit 1
fi

if test $1 -gt 0
then
    echo "$1 number is positive"
else
    echo "$1 number is negative"
fi
```

برنامه ای که با if...fi و case نوشته شده و اطلاعاتی را در مورد وسائل نقلیه میدهد.

```
$ cat > car
#
# if no vehicle name is given
# i.e. -z $1 is defined and it is NULL
#
# if no command line arg

if [ -z $1 ]
then
    rental="*** Unknown vehicle ***"
elif [ -n $1 ]
then
# otherwise make first arg as rental
    rental=$1
fi

case $rental in
    "car") echo "For $rental Rs.20 per k/m";;
    "van") echo "For $rental Rs.10 per k/m";;
    "jeep") echo "For $rental Rs.5 per k/m";;
    "bicycle") echo "For $rental 20 paisa per k/m";;
    *) echo "Sorry, I can not get a $rental for you";;
esac
```